

SLOVENIJA

Uredništvo: Ljubljana, Wolfova ulica št. 12

Naročnina četrletno 15 Din,

za pol leta 30 Din,

za vse leto 60 Din.

Posamezne številke 1.50 Din.

Za inozemstvo celoletna naročnina 90 Din

Ljubljana, 6. aprila 1934.

Upravištvo: Ljubljana, Wolfova ulica št. 12.

Poštočkovni račun

Ljubljana št. 16.176

Rokopisov ne vračamo.

Oglasi po tarifu.

Tiska tiskarna Makso Hrovatin v Ljubljani.

Iz samospoznanja k samozavesti

»Slovenija« je že ponovno poudarjala, kako je na eni strani pri Srbih razvit čut za izročilo in domačo zgodovino, a kako mi Slovenci ravno ta vir in hrbtnico prave narodne samozavesti dosledno zanemarjamo. Posledica tega je tudi, da so Srbi narodno izredno samozavestni, medtem ko visi ta pri nas nekako v zraku, in je pri nas zlasti med tako zvanim izobraženstvom odstotek odpadnikov izredno velik. Medtem ko ohranjata kmeta v tem pogledu vsaj njegova konservativnost in pa gospodarska neodvisnost, je pa množica našega izobraženstva tipično hlapčevske nature. V prvih povojnih letih je nekoč pisatelj Fr. Govekar v »Slov. Narodu« krstil naše ljudstvo z »robskimi dušami«, toda objektivni opazovalec in sodnik bo naslovil ta prilastek le na naše meščanstvo, priznati pa bo moral, da je samo kmet od nekdaj varoval in tudi vzdrževal našo narodno samobitnost, kajti velik del izobraženstva je bil vedno na prodaj vsakemu, ki je vladal.

Te dni sem hodil po nekem podeželskem srbskem gnezdecu. V njem obstaja tudi knjigarna, toda istočasno prodaja ta poleg vseh v papirno stroko spadajočih predmetov tudi šivalne stroje, del predmetov, ki jih sicer dobimo tudi v drogerijah itd. Slučaj je nanese, da je dobil knjigar prav ob moji navzočnosti tudi kolekcijo novih knjig. To se zgodi tri- ali štirikrat na leto. No, in kaj je dobil? Več izvodov »Prosvetnega bukvara za odrasle nepismene«, par izvodov »Kalendara kola srbskih sestara«, dva snopiča revije »Naš jezik«, Miloševićeve »Ratne slike«, Nikoličev brošuro »Narodni pokreti protiv Turaka u srezi Niškome«, brošuro »Srpkine u službi otačbine i naroda«, Marjanovičev knjigo »Kruševac, istorijsko-kulturni pregled od postanka do danas«, Markovićev »Toplica u prošlosti« ter Kostićev »Knjažavac i stari knjažavački okrug u prošlosti i sadašnjosti«. To je bilo vse. Da, vse, a za tistega, ki gleda z odprtimi očmi, tudi — mnogo. Če človek brska po knjižni zalogi takele podeželske srbijske knjižarne, tedaj bo našel v njej poleg narodnih pesmi

in pripovedk skoraj izključno le še množico knjig, ki se nanašajo na prošla trpljenja, junaštva in žrtve srbskega naroda kot celote ali pa njegovih posameznih delov. Očividno srbsko ljudstvo to književnost tudi kupuje, sicer bi je takle trgovci prav gotovo ne imel v zalogi in tudi ne naročal.

Ali ne tiči tu notri ključ do razumevanja tolikih uspehov, ki jih je v preteklosti dosegel ta narod

Vso svojo notranjo moč je gradil na svoje izročilo in na svojo zgodovino. Ni ga pismenega srbskega kmeta, ki bi ne poznal bolj ali manj podrobno vse zgodovine svojega naroda, ki bi ne poznal izročila vsake podrobnosti v svoji neposredni okolici. Zato je v tem narodu tudi izredna trdoživost in narodna samozavest. Še nedavno mi je neki akademsko izobraženi Srb resno trdil, da bi 1. 1914. Srbi potolkli Avstro-Ogrsko, tudi če bi bila ostala vojna omejena le na ti dve državi. Srbsko ime in njegovi simboli so vsakemu Srbu sveti ter jim daje zato tudi povsod prednost. Tu poznajo le »Kola srbskih sestara«, društva »Srbska majka« itd.

Opazujoč vse to, človek nehoté primerja z nami. Kako klavirno je zlasti v mlajšem pokolenju poznanje naše lastne preteklosti in izročila. Govorimo in pisarimo o vsem mogočem in nemogočem, dakočepimo na dolgo in široko o raznih estetskih in drugih vprašanjih in »se gremo velik in silno kulturni narod«, ki naj bi bil poklican rešiti tudi občačloveška vprašanja. Pri tem pa ne vidimo, kako izgubljamo tla pod seboj.

Da, naša narodna zavest nima pravih živih korenin, zato visi v zraku in komaj živetari. Mi, zlasti pa naše meščanstvo in izobraženstvo, sta tip tištih, ki klečeplazijo pred vsem tujim in ki jih je nekako sram, da jih je rodila slovenska mati. Zato tudi po opiče posnemamo vse tuje, občudujemo in se klanjamo vsemu tujemu, a kar je našega domačega, samoraslega, odrivamo, preziramo, pozabljamo in se celo nekako sramujemo.

V tem pogledu smo vedno slabši. Do vojne je izhajala Grudnova »Zgodovina slov. naroda« redno

vsako leto in v debelih snopičih, sedaj komaj vsako drugo leto po par tiskanih pol. Pred vojno so vsaj naši duhovniki v »Zgodovinah naših fara« raziskovali lokalno preteklost, sedaj hiti edino še starina Vrhovnik kot nekak zadnji Mohikanec, da nam pred smrtjo poda, kar je v svojem marljivem življenju nabral. Časih je bil skoraj vsak slovenski profesor zgodovine obenem tudi raziskovalec naše domače zgodovine, danes »prevajajo« srbske

o kakršnem je »Slovenija« poročala v eni zadnjih številkih itd. Danes je tudi naše šolstvo odreklo prav popolnoma in v vsem obsegu. Pred dvajsetimi, tridesetimi leti smo se učili v nemških srednjih šolah in iz nemških učbenikov nemške zgodovine, a so nam znali profesorji vcepiti ljubezen in zanimanje tudi za domačo, da smo stikali po knjigah in obzornikih za vsem, kar se je nanašalo na našo preteklost, a danes — Srbi imajo v sto in sto drugačih popisane in popularizirane svetle momente svoje zgodovine, nek naš obzornik pa prinaša že dolga leta pisarije o Čerkesih, medtem ko se še noben slovenski zgodovinar ni lotil, da bi nam začel podrobno raziskovati najslavnejši poglavji naše zgodovine: kmetiške upore in turške boje. Kje so nekdanji slovenski profesorji zgodovine Kos, Vrhovec, Steklasa, Rutar, Orožen itd.?

Se neprimerno slabše je z osnovno šolo. Že pred tridesetimi leti je veljalo načelo, da izhajaj pouk od najbližjega, torej pouk zgodovine iz domače fare in občine. A koliko pa je naših učiteljev, ki bi o današnji fari, zgodovini domačega okraja sami sploh kaj vedeli. Po Ljubljani še hodi — tudi kot nekak zadnji Mohikanec — bivši nadzornik Stiasny, ki si je prizadeval graditi domoljubno vzgojo na poznavanje otrokovih domačih krajev, danes se kar cedimo narodnjaštva, ki ga gojimo s tem, da z otroki lepimo in izdelujemo — kape za maskarade.

V Srbiji ima vsako gnezdo in vsaka malenkost svojega zgodovinarja, pri nas se celo takim mestom, ki imajo že desetletja patent in monopol na narodnjaštvo, kakor so n. pr. Ljubljana, Kranj i. dr. doslej ni zdelo vredno, da bi poskrbela za primerne in dostojne monografije svojih mest, medtem ko

Vsak Slovenec naj bere tednik »Slovenija«

Knjiga o demokraciji

Iz zgodovine je znano, da v velikih stiskah narodov sprva povsod nastopijo kričaji in brbre. Starogrški strojar Kleont je najbolj klasičen zgled zato. Ti iščejo kar najbolj preprostih obrazcev za pereča vprašanja, težka pa seveda odrivajo s posmehom.

Tudi danes živimo v taki dobi. Stare ideale odrivajo. Kočejo poiskati novih, in ker jih ne najdejo lahko in takoj, jih nadomestujejo z »nadomestki«. Po znanem medvojnem receptu, ko si dobil nadomestek za vse, samo stvari ne, ki si jo hotel in rabil.

Med take zasmehovane vrednote spada tudi demokracija. Nič ne de, če je bila — in je še! — vzor vseh najumnejših in najboljših ljudi in edino pravična oblika družabnega sožitja. Danes ni doba razuma in razmišljanja, ampak gesel in plehkosti, kako naj bi mogel ohraniti veljavo ideal, ki zahteva resne poglobitve, vztrajnega dela, npravstvene ravni. Kakšno slabo stran na demokraciji odkriti, ali še bolj, kakšno nelepo ji podtakniti, ni težko. Saj se je že to zgodilo še večjim in bolj dognanim resnicam in mislim. In vsa malost in malenkostnost se je razveselila, najbolj seveda tisti, ki so si obetali dobiček iz te malosti: »Proč z njo!«

Pa tudi resni ljudje ne vedo dostikrat v teh časih brezprimerne npravne in tvarne stiske, kaj bi in kako. Tudi njim je ubil veliki polom vse človečnosti veselje in voljo do poglobitve v vprašanje o vzrokih tega poloma. Nekam brezčutni in mrtvični so postali, s prekrižanimi rokami gledajo in čakajo, kaj narede z njimi čas in tisti mali ljudje, ki namesto njih odločajo, odločajo tudi o njihovi usodi.

Spričo tega stanja je naravnost pogumno dejanje, napisati knjigo o demokraciji.* O politični obliki, glede katere se po mnenju je premnogih ne da nič novega ne tehtnega več povedati.

Toda gotovo ima prav Masaryk, da prave, resnične demokracije prav za prav še nismo imeli. Vsaj v Srednji Evropi ne. Če se je kaj preživelo, se je preživela nepravna demokracija, ki jo je najraje vodila kaka diktatorska roka. Da ne bi stopila s pota. Da ne bi pokvarila ljudstva. In tako se je zgodilo z njo, kakor z otrokom, ki ga mati predolgo vodi za roko. Sam se ne nauči hoditi, vsaj varno in dobro hoditi, vedno rabi nekoga, ki ga vodi.

Kušejeva knjiga o demokraciji ni noben propagandni spis za demokracijo misel, ampak je zgolj pravna in zgodovinsko-filozofska študija, zgoščen opis raznih oblik demokracije in njenih socioloških osnov. Pisatelju po lastnih besedah ne gre »za polemiko in ne za dajanje novih smernic na podlagi obravnavanega predmeta; tudi ne za sodbo, ali je demokracija edino opravičljiva oblika državne in družbene ureditve, temveč le za to, da pokaže, katera naziranja o človeku in družbi so osnova sodobni demokraciji«. V zmislu te zadane si naloge opisuje pisatelj postanek demokracije misli in njen razvoj. Ta postanek je dobil najbolj izraženo in francoskemu umu lastno logično obliko v Rousseaujevi »Družabni pogodbi«, »na načelu popolne svobodne odločitve posameznih pogodbenikov in njihovega soglašanja glede pogodbenega predmeta oziroma glede smotra, ki se s tako pogodbo zasleduje«. Važno je, da je ta individualistična demokracija še danes podlaga ustav Fran-

* Dr. Gorazd Kušej, Sodobna demokracija, njene teoretične osnove in praktične oblike. Ljubljana 1933. Založba Sfinks v Ljubljani, 76. strani.

cije in anglo-saskih držav. Vendar pa ne more podarek demokracije »ležati na pravnem elementu tako, da bi bila obča volja samo izraz večine ... členov skupnosti, kajti če bi bilo tako, bi demokracijo urejena skupnost v danem trenutku na podlagi večinskega sklepa brez nadaljnjega razpadla. Nasprotno leži bistvo demokracije ... v »obči volji!« Kot politična doktrina mora polagati demokracija v prvi vrsti važnost na skupnostni element. »S skupnostno, občo voljo je torej podana življenjska bitnost skupnosti, a njen pogoj je neko pasivno kolektivno zavestno stanje, ki ga doživljajo poedinci kot občutek samoposebi razumljive pripadnosti k določeni skupnosti.«

Kljub temu, da si je pisatelj dal v uvodu za nalogo, podati zgolj pravni in sociološki oris demokracije in njenega nauka, se vendar v svojih »Zaključkih« ni mogel popolnoma izogniti zahtevkov iz svojih razglabljanj. Mimogrede: samo v korist stvari in knjigi. »Vsa dognanja ... kažejo na to, da leži dovoljna rešitev problema osebnosti kot sodobne i etične i politične zahteve samo v smeri pojačanega skupnostnega čuta poedincev, ne pa v anarhični težnji čim večje osebne avtonomije. Tu se razkriva življenjski pomen umstvene državljanske in politične vzgoje tako za poedince kakor za državno skupnost. Kot edino zdrava podlaga take skupnosti se razkriva nacionalna torej jezikovna in kulturna skupnost, ki mora imeti določeno mero socialne izravnosti, ki ne dopušča ostrih razrednih razlik.«

Velika resnica je to, ki se že iz gole resničnosti svoje sama po sebi preveljavlja v postulat!

V sedanjem razrivanem in hitečem času, v sedanjem boju gesel proti načelom, puhlic proti besedam bo ta knjižica vsakomur dober znanstven

imajo deset in stotisoče za frazaste parade. Še celo stoletne simbole svojega individualnega izročila, svoje grbe — pospravljajo v miznice in arhive, kolikor jih sploh še imajo. Da, danes se vse kar cedi narodnjastva, toda še nikoli to ni bilo pri nas tako

puhlo, kakor je danes, ker še tudi nikoli ni bilo tako brez vsakih resničnih osnov, kakor je dandanes, ker še nikoli ni tako zavedno in hote zapuščalo svoje lastne zemlje in ljudstva, kakor danes... — c.

Kdo je kriv?

Dovolj je časovne razdalje od dogodkov ob prevratu, da lahko vzroke plebiscitne katastrofe z neko objektivnostjo motrimo in mirno poslušamo razna mnenja. V vsaki je drobec resnice, v nobeni popolna. Zaključene sodbe na tem mestu nismo opravičeni izreči. Prav je, da z brezobzirno samokritiko razkrivamo lastno krivdo, ne sme se pa ta kritika spremeniti v bolešno samoobtoževanje in naslajanje ob razgaljanju lastnih slabosti, voditi mora nasprotno do spoznanja, da vzroki našega poraza niso v neki namišljeni naši manjvrednosti, marveč v napakah, ki izhajajo iz grehov preteklosti, iz pomanjkljive narodne vzgoje ter premočrtne narodne politike v predvojni dobi.

Nadaljnje kritike bodo imele smisel le, če ne izgubijo iz oči celotnega položaja in se bodo vršile v okviru nekih danes soglasno priznanih dejstev, da ne bo treba vedno znova nanje kazati in zavračati pretirane in krive trditve.

Taka dejstva so:

1. Odločilni za usodo koroških Slovencev so bili prvi meseci prevrata. Pokazalo se je takrat, da nismo bili pripravljeni za velike dogodke ne politično, ne vojaško. Plebiscit nam je bil usiljen potem, ko nismo znali ob ugodnem času svoje zemlje vojaško zasesti in postaviti svet pred dovršeno dejstvo.

2. Pogoji, ob katerih se je plebiscit vršil, so bili za nas neugodni ne le zaradi kratkega roka našega upravljanja plebiscitnega ozemlja, ampak tudi zaradi sovražnega stališča Italije nasproti nam, ki je za vsako ceno hotela preprečiti trajno pripadnost tega ozemlja k Jugoslaviji. Da je imela Italija tih pristanek Anglije, se je videlo iz postopanja plebiscitne komisije.

3. V plebiscitnem ozemlju je bil močen odstotek bolj ali manj ponemčenega prebivalstva, zlasti v trgih in mestih, ki je bilo vedno nemško-nacionalnega mišljenja in katerega pridobiti ni bilo najmanjšega upa.

4. V koroškem ljudstvu je regionalno čuvstvovanje močno razvito, in kdor ga hoče pridobiti, mora poznati in upoštevati njegovo miselnost, njegov značaj in jezik, njegove posebnosti in običaje. Naša inteligenca po večini ni bila s Koroškega in v tem pogledu ni mogla tekmovali z nasprotniki domačini. Od vsega začetka torej ni bilo dosti upanja, da bi bili pridobili nemškutarje in narodno neopredeljene ljudi, ki so se čutili Korošce in nič drugega.

5. Nasprotniki so spretno izrabljali poveljni odpor ljudstva proti vsakemu militarizmu in vsaki vojaški obveznosti in so strašili naše ljudi z vojaško službo v Macedoniji. Znali so plebiscit predočiti tako, da ne gre za odločitev, ali je kdo Slovenec ali Nemec, ampak edino za to, ali je kdo za Avstrijo ali za Srbijo.

6. Nasproti vsemu našemu zagotavljanju, da ostane demarkacijska črta zaprta, se je ta nekaj mesecev pred plebiscitom odstranila in nasprotni agitatorji so se vsuli v plebiscitno ozemlje. Naše ljudstvo je bilo že radi prejšnjih dogodkov nezaupljivo, ker je bilo po našem vojaškem porazu izpostav-

ljeno maščevanju nasprotnika. Sedaj je videlo nov dokaz naše nemoči.

7. S pomočjo italijanskega delegata je nasprotnikom uspelo, da so tik pred glasovanjem vpisali v volilne imenike na stotine svojih volilcev, ki niso nikoli prebivali v plebiscitnem ozemlju in je tudi njih domovinska pristojnost na tem ozemlju bila dvomljiva. Da so se pri glasovanju samem vršile goljufije v našo škodo, se je dalo na posameznih primerih točno dognati. Naravnost porazno je delovalo na naše ljudi, predvsem na inteligenco samo, ko so se neposredno pred plebiscitom iz vseh strani vsuli v naše kraje in na tovornih avtomobilih pripeljali tisoči tujih glasovalcev.

Spričo vsega tega smo morali pri glasovanju podleči. Za nas so glasovali z malimi izjemami vsi, ki so že prej slovensko čutili, proti vsi Nemci in nemškutarji prav tako z malimi izjemami. Naši računi, da nekaj odstotkov neodločnežev ne bo glasovalo, so bili napačni.

Ali potemtakem napake, ki so se godile na naši strani, niso vplivale na izid? Vplivale so gotovo, a ne odločilno. Lahko bi bili dosegli višje število glasov za nas, boljše razmerje glasov, kot smo ga dejansko (15.000 : 21.000), večine ob danih pogojih tudi pri najbolj pripravi plebiscita ne bi bili dosegli. Kdor pozna razmere, ve, da se v pretežnem delu občin ne bi bilo dalo razmerje glasov znatno spremeniti v naš prid.

Kljub temu ni odveč, da raziskujemo napake, grehe in pomanjkljivosti plebiscitne propagande, da preiščemo, kakšno je bilo njeno vodstvo in njena organizacija, ali je bila uprava kos svoji nalogi, v koliki meri je naša delegacija v Celovcu, naša ljubljanska in centralna vlada storila svojo dolžnost. Prav pa ne bi bilo, če devamo vse naše delo v nič, če pozabljamo, da smo imeli poleg slabih delavcev tudi dobre, ki so se z največjo poštrevnostjo in vnemo posvetili propagandnemu delu in si pridobili zaupanje ljudstva. Prav ni, če prezremo, da toliko narodnega navdušenja in odločne narodne zavesti še ni bilo nikdar v zgodovini med slovenskim kmečkim ljudstvom, kakor med našimi Korošci ob plebiscitu. To ljudstvo, ki je doživelo toliko razočaranj v prvih prevratnih mesecih, je vztrajalo do konca v volji do zmage in šlo z navdušenjem na volišče, ko je inteligenca ob dogodkih zadnjih dni klonila glavo.

Korošec.

Dr. Henrik Tuma:

Početki Trsta*

(Konec.)

Slovenska sela ob morju in mestu so Italijani imenovali *contrada*, bolj oddeljena sela na višjem bregu pa *villa*. Mesto je upravljalo vile po delegiranih sodnikih, ki so se zvali *dekani*. Iz l. 1774. imamo dekane v vaseh Sv. Križ, Prósek, Kontovél, Opčina, Trebče, Gropada, Padriči, Bazovica, Lonjera in Škedenj. Kontrade pa so bile direktno pod magistratom in sicer: Barkovlje, Greta, Rojan, Škorklja, Kolonja, Gvardiela, Kjadín, Kjarbola, Sv. Marija Magdalena.

Vsa imena gorenjega in dolenjega Krasa ter gorenje Istre kažejo dokumentarno le čisto slovenska imena: Dotoglau (Dutovlje), Skopa, Poniche (Ponikve), Dobraugna (Dobrovlje), Gradišche, Craynavas, Tomaj, Reypan (Repno), Chopri-va, Crepeglan (Krepelje) itd. Pred slovenskimi imeni ni ptujega.

Po vilah dobe se še sledovi nekdanjih rimskih pristav, redkeje tudi po Dolenjem Krasu tako, da moramo sklepati, da so tržaški Rimljani imeli posestva tudi po Krasu, niso pa imeli vasi.

Kras je bil po daritvi cesarja Konrada I. 1028. pod Oglejskim patriarhatom do l. 1216. Do XIV. stoletja Trst sploh ni imel nobene posesti nad Kraškim robom. Kras sam se je pa prišteval do XVI. stoletja k Istri ter ga navajajo tavole Teodo-

* V prvi del pričujočega sestavka v zadnji številki so se vrinile tele občutne tiskovne pomote: V 9. vrsti 3. stolpeca odzgoraj — ne nizek »grad« ampak nizek »gozd«. V 30. vrsti istega stolpeca — ne v »razdi« ampak v »rajdi«. Približno v sredi istega stolpeca v 40. vrsti je za besedo sledi izpuščena tale vrsta: — »italijanskih imen. Tudi ime Contovello je iz slovenskega Kontovlje, ker se to ime nahaja tudi v čisto slovenskem delu« — na to sledi Vipavske doline. V 13. vrsti istega stolpeca odpodaj — ne »madrac« ampak »mandrac«. Na 3. strani v 2. vrsti — ne »Miana« ampak »Majnac«.

Sirite, naročajte
in priporočajte
tednik
„SLOVENIJA“

Vsem, ki vam je obstoj neodvisnega, odločno našega, notranji naši koncentraciji službe lista pri sre, podprite nas z rednim plačevanjem naročnine!

uvod v sodobna politična vprašanja. Nič več kot uvod, ker kaj drugega niti ne bi, politične poglede na stvari in dogodke si mora pač vsakdo napraviti sam. Ali uvod, ki bo mislečemu pomagal prav v sredo stvari.

Jezik je mestoma preveč časnikarsko površen: izgleda, smatra, predpogoj, v kolikor, v poštevi priti, pojava, osporavati, osigurati, zajednica i. dr. Slog je preveč pod nemškim vplivom. Predmet je že na sebi dovolj pojmoven. Preveč dolge periode z vmesnimi stavki delajo misli težko pregledne. V nemščini še nekako opravičuje vmesne stavke stava glagola na koncu, a jih kljub temu nemška stilistika odklanja. V slovenščini pa so vsekako zvečine popolnoma odveč in samo na škodo jasnosti in določenosti.

Naj bi pisatelj popravil te pomanjkljivosti v drugi izdaji, glede katere želimo, da bi bila čimprej mogoča.

Ob „Celjskih grofih“

(Iz govora Umeta Lojzeta pred uprizoritvijo Kreftovih »Celjskih grofov« po sokolskem društvu v Dolnji Lendavi.)

Cenjeno občinstvo, dame in gospodje!

Preko desk tega odra bo šla danes drama »Celjskih grofov«, spisana po Bratku Kreftu, režiserju v Ljubljani, Marsikdo se morda vprašuje pri tem, čemu v tem času nastopati z deli, ki obdelujejo zgodovinsko snov, čemu gledati nazaj in ne v sodobnost in bodočnost. Če bi bilo to vprašanje

tudi očitek, bi prav glede Kreftovih »Celjskih grofov« ne bilo na mestu. Marsikomu izmed vas je znano, da je zgodovina celjskih grofov predmet precej vnete debate med našimi javnimi delavci in priljubljena snov umetniških del slovenskih literarnih umetnikov, zlasti dramatikov. Spominjam se na Detelov roman »Veliki grof«, v povojnem času pa zlasti na Župančičevo dramo »Veronika Deseniška« in Novačanovo »Herman Celjski«. Celjski grofi so bili pač eden najbolj dramatičnih in silnih pojavov na ozemlju slovenskega naroda. To ozemlje je bilo prvo torišče njihove borbe za oblast, izhodišče njihovega celjskega fevdalnega imperializma, ki je stegal roke tudi po ogrski zemlji. To pa je tudi vse, kar je na njih slovenskega ali jugoslovanskega. Iskati v njih zavesti nekake odgovornosti proti slovenskemu ljudstvu, na katerega ozemlju so bivali, je človeku, ki trezno gleda v zgodovino slovenskega naroda, pač nemogoče. Pa tudi, če vzamemo, da je rod celjskih grofov živel in bi njihova politična tvorba ostala, je zelo malo verjetno, da bi to pozneje, v demokratičnejšem času, moglo imeti za Slovence in Jugoslovane kak pozitiven pomen; saj so se politične pretenzije celjskih grofov razen na slovenski jug raztezale tudi na nemški sever in madžarski vzhod, pod zadnjim grofom Ulrikom II. celo pretežno na madžarski vzhod. Prav najnovejša zgodovinska raziskavanja n. pr. zgodovinarja Kosa Milka to potrjujejo.

In vendar so se našli tako med našimi zgodovinarji kakor med umetniki in politiki ljudje, ki so hoteli videti v celjskih grofih nekake slovenske grofe in v njihovi celjski politični tvorbi kak poizkus ustanovitve slovenske države. Po

ustanovitvi Jugoslavije se je poizkušalo videti v celjskih grofih celo nekake predhodnike jugoslovenske politične ideje. Zlasti izraziti v tej smeri je Novačanov »Herman Celjski«.

Odkod ta zanimivi pojav? Dve psihološki razlagi sta za to. Nekateri Slovenci ne morejo preboleti, da slovenski narod nima za seboj hrupne politične zgodovine, v kateri bi sam izraziteje nastopal kot subjekt. Mislijo, da je v tem nekaka manjvrednost slovenskega naroda.

Kakor tudi je sicer psihološko razumljivo, da je slavna in viharina politična zgodovina tudi narodom v sedanjosti v veliko oporo, je te ljudi pač treba opozoriti na to, da slavna politična zgodovina ni nikako poročilo za prospanje v sedanjosti in bodočnosti, ter da se je vsakemu narodu treba od pokolenja do pokolenja znova uveljavljati, vedno znova zadrževati življenje, se znati boriti in žrtvovati, časovnim prilikam primerno. Zanašanje na slavno zgodovino se le prerado pretvarja v neko iluzorno silo, ki ob prvi trši preizkušnji splahne v nič. Moralne sile, ki so vedno in v vsakem času tvorile zdravje in moč narodov: resnico, pravico in svobodoljubnost, začenjajo taki ljudje le preradi omalovaževati. Vsak narod pa je vreden le toliko, kolikor ima ljudi, ki so resnico, pravico in svobodoljubni, zmožni borbe in žrtve, časovnim prilikam primerne. Te vrline pa je možno imeti vsakemu človeku in narodu, v vsakem času, samo če hoče. Kadar smo pesimisti, smo pesimisti prav radi tega spoznanja in kadar smo optimisti, prav tako. Dejstvo, da nimamo slavne politične zgodovine, nas ob tem spoznanju niti najmanj ne vznemirja, in tudi na kake celjske grofe gledamo mirno

siane do reke Arsia, t. j. slovenska Raša. Pristavljam, da je latinsko Arsia iz slovenske besede, t. j. šumeča voda in ne požgan potok. Latinsko ime je očitno preneseno na slovensko.

Da Trst za časa rimske zasedbe ni mogel imeti robenega pomena za trgovino, nam dokazuje posebno veliki trgovski emporij Oglej — Aquileia. To mesto je bilo ustanovljeno od Rimljanov kot glavna trdnjava proti barbarom severovzhoda ter je v kratkem času postalo eno največjih središč rimskega imperija. Baje je imelo v II. in III. stoletju po Kr. do 600.000 prebivalcev. Oglejski »ager« je segal sprva od Sestljane do Tilmenta. Šele z daritvijo l. 1001. cesarja Otona III. je segnil do Solikana ter z daritvijo l. 1028. cesarja Konrada na Kras. Iz Ogleja so vodile velike ceste na zapad v notranjo Italijo, na sever čez Čedad in Svetokriški prelaz na Koroško, na vzhod čez Vipavsko dolino in Hrušico do Nauportusa ob izviru Ljubljane in čez Kras v Istro. Iz Ogleja je šla tudi cesta preko sedanjega Tržiča (Montalcone) čez Kras — Odra, mimo Komna in Rihemberga na Ajdovščino. Predmeti uvažanja iz severa in vzhoda so bili sužnji, živina in kožušina, izvažalo pa se je vino, olje in sol. Značilno je, da se je vino in olje dovažalo v Oglej v mehovich in pretakalo v Ogleju v sodove, kar kaže na različno kulturo alpskih krajev.

Zgodovinska poročila nam navajajo, da so stanovali Tavrisci ob Julijskih Alpah in da je bila dežela gosto naseljena. Nauportus, sedanja Vrhnik, je bilo mesto Tavriskov in trgovišče blaga, ki je prihajalo od juga. Strabo nam natančno opisuje cesto, ki je vodila čez spodnji Kras, katerega pravilno imenuje Odra. Ta beseda pomeni ostro kamenje ter kaže, da je le prost prevod slovenske besede kras. Izvajanje besede kras iz pozneje Ptolomejeve izpačenke Carusadios je napačno, kajti Odra nam je Strabo po geografski legi prav točno opisal in beseda Kras, Kresica, Krasje sega široko po Istri, Dalmaciji, po slovenskem Primorju ter ima povsodi generični pomen ostrega skalovja.

Stari viri tudi poročajo, da so imeli Rimljani prvo svoje brodovje desetih ladij v pristanišču pri izlivu Timava. Ker je izliv Timava bil od nekdanj zabluten, in so pozneje imeli Benečani svoje brodovje v pristanišču, kjer se sedaj izteka Lokavec, je pač tudi rimsko brodovje moralo biti v ustju Lokavca, pozneje v Gradežu. Posadka rimskega brodovja »classaris« je bila enake vrste z legijonarji, skoraj vsi so bili iz Dalmacije. To bi odgovarjalo še novodobnim razmeram, ko so Dalmatinci dajali Angležem in Amerikancem najboljše pomorščake. Da so Rimljani zgradili malo pristanišče tudi v Trstu, se po sebi razume. Rimljani so zasulj morje ob otoku Zuceo tako, da je tvoril s celino lok, kjer je bilo prostora za malo brodovje. Za trgovske ladje pa je služilo malo pristanišče, pozneje imenovano Gramula. Že obseg obeh kaže, da Trst ni mogel biti važno »tržišče«.

Ko so l. 452. Obri razrušili Oglej ter so ga čez sto let vzpostavili Bizantinci, že dolgo v srednji vek, je postalo tržišče za gornjo Adrijo pri Sv. Ivanu ob Timavu in ne Trst. Tam se je menjavalo, kakor prej v Ogleju blago, ki je prihajalo iz juga, z blagom, ki je prihajalo iz severa. Hodilo je gori označeno pot čez Kriški prelaz, čez Kras — Okra in skozi Vipavsko dolino.

Iz Trsta nam kažejo prvi viri le tovarno pot preko Štivanskega potoka, čez Ključ in čez Škrbino ob gori Kal (406 m), ki je pravilno prevedena na italijanski Monte Spaccato. Od tam je šla na Lokve, na Postojno in na Notranjsko do Ribnice. Ker pa imamo iz l. 1426. izkazano, da je mestna

uprava tržaškega mesta poslala v »Uisnagora«, Višnjo goro po delavce, morala je biti dana tudi zveza iz Notranjskega na srednjo Dolenjsko.

Kot prebivalce za predzgodovinsko dobo in za prvo dobo Rimljanov nam viri imenujejo štiri plemena Tavriskov, ki so prebivali na prostoru, ki je pozneje bil Ager iurisdictionis (upravno ozemlje) tržaške kolonije. To je segalo do Cavana, Hrušice in Logateca. Na tej planoti je bil eden glavnih krajev Slavina. Posamezna plemena so se imenovala: Kátali na Sp. Krasu, Monkaléni na Gor. Krasu, Subokrini na morskem bregu do Doline in Saurini v Istriji. Ta imena so očitno prevodi: prva dva iz grškega, druga dva iz latinskega. Posebno značilno je ime Subokrini, t. j. prebivalci »sub Odra«, t. j. pod Krasom. Se za moje dobe imenovali so slovenski okoličani prebivalce od Sestljane pa do Boljuna Brežane, kar bi docela odgovarjalo rimskemu prevodu Subocrini. Še l. 14. po Kr. se navajajo Kátali od Trsta do Logateca. Za Antonina Pija 138 do 161 po Kr. pa se navaja, da so imeli Rimljani med Katali svoje pristave »predia«. Fara za ves Ager iurisdictionis bil je Trst, Katali in Monkaléni pa so imeli vsak svojega arhidijakona.

Iz imen Tabor za Trst in tik Trsta: Beli vrh, Loza, Vršič, Breg, Brežani, Odra — Kras, po gospodarskem in zemljepisnem položaju Trsta ter iz dejstva, da prvi zapiski vasi v Tržaški okolici in po Dolenjem Krasu kažejo izključno slovenska imena, bi nujno sklepali, da so od pamtveka bili prebivalci okoli Trsta ter v ozadju po Krasu in Gornji Istri Slovenci. Tudi nimamo niti enega zgodovinskega vira, da bi se bili Slovenci kedaj naselili, kajti zgodovina nam poroča le o bojnih napadih Slovencev v družbi ali že Longobardov ali Obrov, Slovencev iz Panonije. Prihrumeli so v Istro v bojnih četah, opleni kraje ter se vrnili v svoja taborišča nazaj. Ko nam Pavel Diakon opisuje pohod Longobardov čez Hrušico v Italijo, ne ve ničesar o kakem poznejšem pohodu Slovencev, kar bi prav gotovo omenjal. Moramo torej nujno sklepati, da od nekaterih zgodovinarjev zatrevanega priseljevanja Slovencev v naše kraje konec VI. stoletja ni bilo. To nam še posebno natančno dokazuje zgodovina Friulske in Beneških Slovencev, kjer je bilo slovensko veliko županstvo še do XII. stoletja ob Tilmentu.

OPAZOVALEC

Ovaduštvo

Ovaduštvo je stvar, ki se je posebno razpasla v današnjih po nacionalizmu prerojenih razmerah in ljudeh. Za pristop k nekaterim organizacijam je bolj ali manj lažniva ali vsaj patriotično zavita ovadba tudi najboljše izkaznica. In tako se je nabralo v raznih strankah in strujah toliko kristalno čistih ovaduških značajev, da je postalo že nekaterim izmed njih kar vroče.

Najbolj cvete ta službeno-pridobitna panoga seveda v državah,

Med temi

državami je najmlajša Avstrija.

V »Našem glasu« beremo nekaj primerov, kako so se začeli ponekod ovaduhov otepati.

Tako je izjavil glavni ravnatelj avstrijskih železnice na nekem železničarskem zborovanju:

... »obljubljam tudi slehernemu poedincu popolno zaščito oblasti zoper vsako hudobno ovaduštvo in denuncianstvo. O tem žalostnem časov-

nem pojavu je treba spregovoriti nekaj jasnih besed. Na žalost moramo le prepogosto in z nejevoljo ugotoviti, da neznajni ljudje tihotapsko skušajo omadeževati in obrekovati državljansko zavednost posameznih uslužbencev z anonimnimi ovadbami in na razne druge, enako obsodbe vredne načine. Po večini so nagibi prozorni. Ovaduhi hočejo preko trupel, da se prerinejo naprej ali pa denuncirajo iz gole zlobe, hudobije, želje po maščevanju ali iz težnje po senzaciji.«

Nič manj ostro ni obsodil koroški škof dr. Adam Heftner ovaduštva:

»Z obžalovanjem se je ugotovilo, da so župni uradi in dušebrižniki ovajali pri oblastvih politične nasprotnike zaradi njihovega političnega stališča. Kako zelo je tako ravnanje proti duhu cerkve, je mogoče sklepati iz določbe kanona 139., § 3., ki prepoveduje klerikom ob kazenskem postopanju sleherno intervencijo (sodelovanje), celo kot priča. Posledica takih ovadb je ta, da politični nasprotniki v svojem dušnem pastirju ne vidijo več nestranskarskega Kristusovega namestnika in služabnika katoliške cerkve, temveč samo strankarja. Taki dušebrižniki nosijo hudo soodgovornost za odpadniško gibanje, ki se poraja.«

Tudi v Nemčiji so že nekajkrat obsodili vsakršno ovaduštvo. Znale so v tem pogledu izjave Göringa. »Naš glas« navaja svarilo vladnega predsednika v Düsseldorfu:

»Oziraje se na številna javna svarila, katera so objavili že posamezni policijski predsedniki okraja, svarim tudi sam pred nadaljnjimi denunciacijami in širjenjem zlohotnih neresničnih podtikanj. Državno policijsko oblastvo, policijski predsedniki in deželni svetniki imajo nalog, da morajo odslej denuncianti in tajne ovaduhe ostro prijemati in v hudih primerih krivce nemudoma odvesti v varnostni zapor.«

Svoboda besede

V »Edinosti« razmotriva narodni poslanec dr. Milan Metikoš vprašanje svobodnega tiska v naši državi in pravi:

»Iz dnevnih listov vidimo, kako se registrirajo mnoge tatvine in poneverbe državnega in narodnega denarja brez vseh komentarjev. Pri državnih in samoupravnih dohodkih opažamo, da so mnogi močni in težki davčni obvezniki skrajno nizko ali pa sploh neobdavčeni, v večini primerov pa so še pri plačevanju predpisanih minimalnih davčnih dajatev nesramno površni, nemarni in nevestni. Istočasno pa ne opažamo pri njih skoraj nobenih eksekucij, ker se preprosto preseljujejo v seznam onih, pri katerih njihove javne obveznosti zastarajo in se davki v visokih vsotah odpisujejo. Ljudstvo gleda molče te mnoge nepravilnosti in krivice.«

bi se o teh umazanih zadevah marsikdaj slišal odkrit javni glas, in oblastem bi bila dana možnost, da pravočasno primejo vse krivce, s čimer bi očistile naše gospodarsko, kakor tudi politično življenje svoje najnevarnejše bolezni — korupcije.

»Slovenija« hoče postati glasnik vseh stremeljenj, težčih po duhovni svobodi in pravi demokraciji, po zbiranju in zenotenju naših sil v borbi za trajne pogoje našega obstoja kot narod. Kdor je z nami enih misli, ga prosimo, da se spomni svojih dolžnosti do lista.

in brez bolečin. Naša zgodovina je predvsem zgodovina kulturnega dela in ustvarjanja. Taka je bila možna v težkih prilikah, v katerih smo živeli. Ni se nam treba sramovati pred nikomer; kar še ni, pa lahko še pride.

V bistvu isto bi bilo treba odgovoriti tistim, ki hočejo videti v celjskih grofih nekake predhodnike jugoslovanske ideje, s posebnim poudarkom, da pač nima smisla radi nekih političnih tendenc potvarjati zgodovino. Ključno je ubadanje zlasti nekaterih šolnikov, ki hočejo po vsej sili izteptati iz tal zgodovino jugoslovanske skupnosti tudi tam, kjer je ni. Na resnici moramo graditi slovensko stavbo in jugoslovansko skupnost, na ideji človečnosti in ne na laži in z nasiljem, iz sedanjega stanja in ne na potvarjanju zgodovine.

Prav v tem, kolikor je porojena ta drama iz tega človečanskega duha protesta mlajše generacije kulturnih delavcev proti potvarjanju zgodovine, je glavni sodobni pomen »Celjskih grofov« Bratka Krefta.

Četudi se človek ne more povsem strinjati s Kreftom, ki je pripadnik ideologije marksističnega zgodovinskega materializma, kakor nam prikazuje človeško stran celjskih grofov in njihovo zgodovinsko materialno okolje, je vendar, mislim, Kreftovo razumevanje, razlaganje in vrednotenje življenja in političnih stremeljenj celjskih grofov zgodovinski resnici vsaj mnogo bližje kakor Novačanov »Hermanj Celjski«.

Kakšno je to razumevanje in kolika je umetniška vrednost in odrska učinkovitost Kreftove drame, o tem govoriti pa ni moj namen, ker boste o tem takoj mogli sami soditi.

Otrokov „svet v podobah“

(Nekaj misli k razstavi risb iz predšolske dobe Marjana Ozvalda pod okriljem društva »Sola in dom« dne 18. in 19. marca.)

Risanje je odraz najprvotnejšega izražanja otrokovega mišljenja, čustvovanja in predstavljanja. Česar ne more otrok povedati z besedami, to zupa papirju, ki nam vse prej omenjeno pojasnjuje ter nam kaže razvoj otrokove duševnosti: najprej profil, nato en face; temu že sledijo komplikacije: otrok izbira v predmetih, osvaja si nov svet in ga po svoje upodablja; kaže se impresionista, pozneje nagiba k lahnemu ekspresionizmu in celo portretov se loti. Iz risb spoznamo tudi način otrokovega gledanja z ozirom na deljenost in pravilnostno zavedanje. — Da je to individualno, je umljivo; osnovano pa je v štirih činiteljih, ki odločilno vplivajo na človekov telesni in duševni razvoj, in ti so: dedni zarodki, razvojna stopnja, osredje in usoda; zadnja menda tu zaenkrat še ne šteje. — Razstavljeno je bilo okrog 500 slik od 2. do 7½. življenjskega leta. Zadnji meseci predstavljajo že zgodnjo šolsko dobo. Otroci začenja s krogi in pravokotniki, prehaja k vlakom, avtomobilom, svetnikom, pozneje namešča v avtobus že potnike, vlaki se podaljšujejo, riše Marijo in Križanega, ladjo, ki jo je videl v Opatiji. Vse je vzeto iz njegovega mišljenja, cestni valjar, psi itd. — Pozneje prehaja že samoopazovalno in samougotavljajoče na perspektivo, vedno več riše z barvami, še celo risbo na platno je izvršil. Kaipada je jasno, da bi kdo drug narisal na drugače, saj je to močno od-

visno poleg že prej omenjenih faktorjev tudi še od domače vzgoje, razpoložljivih sredstev itd. Ni nujno, da bi v tem iskali kakšnih posebnih talentov, ampak so njegovi proizvodi največkrat plod svojstvenega osredja in vaje ter že omenjenih drugih činiteljev z večjim ali manjšim poudarkom enega ali drugega. Znano je, da skoraj vsak otrok riše, vsak svojstveno različno, in koliko slikarjev in umetnikov neki nastane iz teh otroških risarjev? Pri M. se vendar ta plat očituje močno poudarjena, in me zato zanima njegov budoči razvoj. — Pri otroških risbah pa dalje ne smemo iskati posebne estetičnosti, saj ni hotel otrok narisati estetsko dovršene risbe, temveč mu je to bilo le sredstvo za izraz lastnega jaza. Zopet pa ni nujno, da bi bilo le to prejšnje, ampak je v risbo lahko vložena neka mera umetniškega čuta, ki se lahko kaže v stilu, načinu oblikovanja, izbiranju predmetov, ter je lahko predmetno in vsebinsko-duševno poglobljena. Otroške risbe nam kažejo otrokovo gledanje sveta in življenja, kar se pravi drugače, kakor odrasli ljudje, in torej otrok ni nikak zmanjšan človek, kakor trdijo nekateri. Njegovo delo na risarskem polju treba pospeševati, ker to tudi močno pomaga pri razvoju njegove miselno-predstavne duševnosti in s tem ojačuje moč stvarnega izražanja. Otroško risanje je zanimivo poglavje, o katerem se more mnogo razpravljati; dobro in zanimivo bi bilo poleg te predstave še vzporediti risbe katerega drugega otroka iz drugačnega, morda tudi svojcevnega osredja, to primerjati in po možnosti izvesti primerjavo še z drugimi, kar bi lahko točneje diferenciralo pomenske pojme otroškega risanja. — Razstava je bila zanimiva in zelo dobro obiskana.

D. Cv.

Nacionalnost v našem radiu

Pod tem naslovom piše ilustrirani teden za radiofonijo »Radio Ljubljana« med drugim:

»Na drugi strani pa imamo v novi nacionalnejši eri izrazito poslabšanje napovedovanja v jezikovnem pogledu. Slovenščina, ki jo poslušamo v našem radiu, je glede izgovarjave, pa tudi slovnično, včasih obupna, kakor ni bila nikoli poprej. Ali pa ni slovenščina tudi državni jezik in enakopravna srbohrvaščini? Ali ni eminentno nacionalna dolžnost, da se skrbi za pravilnost in čistoto slovenščine v našem radiu? To plat je sedanje vodstvo popolnoma zanemarilo.

Čimdalje bolj se množe pritožbe glede bedastih nemških plošč, ki jih je čimdalje več. Borili smo se proti ekstremu, ki je zahteval v našem radiu same slovenske oziroma slovenske plošče. Nikoli pa s tem nismo mislili umetniško ničrednega kiča, ki ga je v reproduciranih koncertih zdaj čimdalje več. To je prava invazija izrodov nemške meščanske miselnosti, ki se nam nudi z različnimi plesnimi komadi z naravnost abotnim besedilom! Hočemo tudi tuje umetnosti, ampak naj bo res umetnost. Kiča imamo tudi pri nas dosti. Dosti ga imamo — nemškega kiča namreč — že po ljubljanskih kinematografih, ki je last iste Zveze kulturnih društev, katera je prevzela nacionalna predavanja v našem radiu pod novo ero.

O javnih delih in stavbah

je govoril na seji Zbornice za trgovino, obrt in industrijo njen predsednik Ivan Jelačin in povedal tele važne stvari, ki jih posnemamo po »Trgovskem listu«:

»In tu je treba omeniti predvsem še železnico iz Kočevja na Sušak. Ko je bila Slovenija odrezana od morja, se je reklo, da dobi zato zvezo z morjem. Koliko smo se trudili, da se ta obljuba tudi izpolni, koliko sej je bilo in sestankov! Končno je bila ta proga tudi uzakonjena, toda denar se je porabil v druge namene. Je to bila nezakonitost, ki jo moram s tega mesta ugotoviti. In zato moram reči, da tako ne bo šlo naprej. Ne gre, da se vedno le obljublja, da se izdajajo zakoni in uredbe, ko pa je treba po teh zakonih tudi plačati, pa se denar ne izplača. Ne spoštuje se

zadeve je treba znova prositi, da se dovolijo.

Če pogledamo danes petnajst let nazaj, kar se je pri nas gradilo, potem se nam odkriva zelo revna bilanca. Dobili smo carinarnico, ki se je zgradila iz kaldrminskega fonda in vojašnice v Škofji Loki in potem pride pika. In če mine še petnajst let, potem bilanca najbrže tudi ne bo dosti bolj ugodna, in zato mislim, da ni drugega izhoda, ko da se naši poslanci in senatorji, pa naj pripadajo tej ali oni skupini, dogovore preden gredo v Beograd, med seboj, kaj da bodo zahtevali, in da nastopijo v Beogradu z enotnim programom. Če se to ne doseže, potem res ne vem, kako bi moglo priti do zboljšanja.

»Slovenija« se zavzema za pravo, čisto demokracijo v javnem življenju, za to, da se v praksi uveljavijo načela, ki se v teoriji proglašajo kot vodilna. Odločno borbo hoče voditi proti vsakemu slepomišljenju v načelnih vprašanjih in proti dvoživkarstvu v narodnem življenju.

Žrtve kirurškega oddelka*

Razburjenje zaradi sepe pomladi 1933 na ljubljanskem kirurškem oddelku se kar ne more poleči, celo med zdravniki, kakor izvemo prihodnje dni, in vedno iznova meče valove in umetno vzne-

* Pojasnilo. Da ne bo nepotrebnega šušljanja ob pričujočem mojem popravku v »Sloveniji« — o »praktičnih« motivih »nove evolucije« ali »novega idealizma«, opozarjam na vseskozi »teoretične« motive — potenciranega egoizma. »Slovenija« namreč od vsega začetka dokazuje in poudarja svoje — nestrankarsko stališče, da hoče brez političnega strankarstva in osebne polemike zgolj s stvarno kritiko zbrati okoli sebe vse duhovno zrele in z avtonomnim razumom misleče Slovence. Duh slovenske javnosti se je namreč že razvil preko stopnje primitivne, zgolj biološke duševnosti. Nastopila je nova, višja razvojna faza slovenskega duha! Duša bioloških nujnosti je vezana, a razumni duh je svobodni! Vis major nepravilnih in zlaganih socialnih odnosov je povzročila razcep duševske duše-duhovnosti, ta nonsens duševnega in ostudnega dvoživkarstva, ki tišči naše tilnike ko dano in realno, čeprav v svojem bistvu irealno dejstvo. Je pač najgrša manifestacija tistega iracionalizma, ki bega dandanes brezposelno in zaposleno človeštvo ter mu zatemnjuje bistvo razuma. Dokler pritiska in traja kriza, ni mogoče zameriti in zahtevati heroično nemogočih žrtev, zato pa naj duše ostanejo v svojih strankah, njih odcepjenosti, svobodni duh se naj pridruži fronti »Slovenije«. Naša skupna borba pa velja predvsem lažnivemu in nemoralnemu razcepu naše duševnosti, iz katerega izvira vsa sodobna kriza in ki ga iz celega srca sovraži vsak poštenjak s podvojenim ogorčenjem, ker se iz lastne moči ne more izviti iz njegovih klešč!

Teoretično še kaj: po »Sokratovi dogmi« je samo človeška nevednost, samo nepoznanje resnice krivo vsega trpljenja in zla. Edino zdravilo je stvarna in znanstvena kritika z načelnim odklanjanjem osebne in strankarske gonje in polemike. Samo znanstvena kritika in resnica razkujata tudi naše nemoralno in zastrupljeno ozračje. Z njo hočemo dobrohotno koristiti celo svojim sovražnikom in jim ob vsaki priliki dokazovati škodljivo kratkovidnost njih biološkega, emocionalnega in omejenega egoizma. Samo resnica, samo kritičen intelektualni, vse možnosti bodočega razvoja vpoštevajoči, torej potencirani egoizem nas more rešiti. K vragu »praktični« motivi — omejenega in zaslepljenega egoizma!

Dvojno zaslužkarstvo

O tem vprašanju smo že priobčili obsežen sestavek. Pokazali smo v njem zlasti, kako to vprašanje napačno načenjajo, in zlasti tudi, da bi bili z vsako zakonito prepovedjo dvojnega zaslužkarstva prizadeti skoraj izključno pridni in revni ljudje, medtem ko bi se taka prepoved javeljne dotaknila ljudi, katerih dvojno zaslužkarstvo je v resnici nesocialno in zajedavsko.

Pa ni samo pri nas dvojno zaslužkarstvo priljubljen predmet socialnih prerokov. Zlasti v Nemčiji se je pisalo in govorilo že nekaj let za in proti. Uspeh beremo v naredbi nemškega državnega delovnega ministrstva, ki jo priobčuje »Naš glas«:

»Ukrepi zoper dvojno zaslužkarstvo vsebujejo nevarnost, da se princip učinkovitosti in delavnosti potisne vse bolj in bolj v ozadje. Ravno najboljše ljudje z največjimi uspehi so tisti, ki se s podvojenimi napor in s pomočjo dvojnega zaslužkarstva skušajo povzpeti do višje življenjske ravni ali pa preskrbeti svojim otrokom boljše izobrazbo. Omejevanje skupnih, večkratnih pridobitnih možnosti bi uničilo bitno podlago mnogim družinam. Po odločitvi državne vlade je boj zoper dvojno zaslužkarstvo štet tudi za nesocialen, kolikor kaznuje povišano voljo do delavnosti posameznika ali celih družin, medtem ko naj dvojni zaslužek, ki je zvezan z dohodki od kapitala, ostane neupoštevane, ker iz razlogov ustvarjanja kapitala neupoštevane ostati mora.

Prisluškovanje

(Dopis iz zelene Štajerske.)

Pravijo, da ni lepo, če človek prisluškuje. Tudi jaz pravim, da ni, namreč tisto, če kdo zunaj pri vratih in namenoma posluša. Toda jaz nisem pri vratih prisluškoval, temveč na cesti in nehote, ko sta šle dve stari ženi v cerkev.

»Ti«, pravi prva ženica drugi: »Kaj je to prav za pravi nacionalist?« — »Tega jaz tudi ne bi vedela,« pravi druga, »ko bi mi ne bila povedala hčerka, ki je bila v meščanski šoli. Hčerka pravi, da so nacionalisti zelo veliki narodnjaki. Nacionalist žrtvuje vse za narod, in hčerka pravi, da bi pravi nacionalist

— »A to je potem nacionalist?« reče prva. »Ko smo bile mlade, takih besed nismo slišale,« de zopet prva.

»Kaj pa pomenijo ta razna znamenja, ki jih imajo nekateri na prsih?« vpraša zopet prva. — »Ta znamenja pomenijo razne stvari, tako mi je povedala hčerka,« pravi druga, »kakor

gasilsko društvo, pevsko društvo in še bogve kaj.« — »Ti, kaj pa pomeni tisti znak, ki ga nosi gostilničarjev sin?« vpraša spet prva. — »E — to menda pomeni nacionalista,« odgovori druga. — »To pa se mi ne dopade,« de prva. »Ali se ne spominjaš, da so imeli nekaj nemški napis? Takrat so takim ljudem pravili nemškutarji. Svet se pač obrača. — »To ni nič,« pravi druga; »če greš na pokopališče, vidiš še sedaj nemške napise na kamnih, a so vendar sedaj nacionalisti. Vedi — to so spreobrnjenci.« — »Veš kaj! Meni se ti spreobrnjenci nič ne dopadejo,« zaključi prva ženica ter napelje pogovor na stisko, ki danes tare marsikatero. Med drugim tudi pravi: »Stari sva, pa tega

ne pomnive, da bi vsako nedeljo razklincevali toliko kakor danes. Kam to pride?«

Moja pot je zavila drugam in nisem več slišal. Šel sem dalje ter mislil o spreobrnjencih, o stiski in o razkošju, ki so ga pa deležni samo nekateri, ki so previdnega, to se pravi »pravega« prepričanja.

„Slovensko dekle“

Pri sestavku pod tem naslovom je po tiskarski pozabljivosti izostala tale uvodna beseda:

»Koroški Slovence«, glasilo slovenskega naroda severno od Karavank, je priobčil tale lepi sestavek spoštovanja do našega dekleta, do naše žene sploh. Opozarjamo nanj zaradi resnega poskusa, pokazati vprašanje od njegove globlje strani, pokazati ga zlasti v celoti. V tisti celoti, ki se ne zadovoljuje z nekim vnanjim priznanjem (»dame imajo prednost«), za katerim se po navadi skrivala — če se sploh še skrivata! — sirovost in izkoriščanje najrazličnejše vrste tistih ženskih bitij, ki so iz socialnih ali drugih razlogov brez varstva. Uredništvo.

MALI ZAPISKI

Prepovedan časopis.

Minister za notranje stvari je prepovedal uvažati in širiti mesečnik »Le 3 Venezie«, ki izhaja v Benetkah.

Vstajenje gospodarstva.

V svojem velikonočnem uvodniku piše »Trgovski list«:

»Svoj lanski velikonočni uvodnik smo zaključili z besedami: Naj bi dala postavitev enotnega državnega gospodarskega programa signal, da smo krenili na pravo pot, in vstajenje našega gospodarstva se je pričelo.«

Danes po enem letu moramo žal konstatirati, da kljub vsem energičnim in neprestanim zahtevam gospodarskih krogov nismo še dobili enotnega gospodarskega programa, da smo od njega še prav tako daleč, ko pred enim letom in da se zato tudi še ni pričelo vstajenje našega gospodarstva.

»Jezik« brez prilastka je (namreč) zelo odmišljen pojem; da dam tej besedi meso in kri, moram povedati: kateri jezik? Kajti človeštvo govori mnogo jezikov, vsak človek je pa samo enemu dolžnik za vse. Drugi jeziki nam morejo biti znani ali neznani, bližji ali tuji, koristni ali nekoristni in utegnejo, po svojem razmerju do nas in po našem razmerju do njih, mnogo ali malo vplivati na nas; jezik, v čigar oblasti je vključeno naše notranje bitje za nazaj in za naprej, tako da se mu brez usodne pohabe ne moremo odtujiti, je pa izmed vseh samo eden: naš podedovani jezik, jezik naše mladosti, jezik dojmov in doživetij vsega našega življenja, jezik naše vsakdanje okolice, sredi katere rastemo, dozorevamo in odmiramo.

Vladimir Levstik v članku Poslanstvo Besede, Zvon št. 2, 1934.

Urednik in izdajatelj »Drago Kornhauser v Ljubljani.

mirja občinstvo. Kako se je moglo zgoditi, da je postal nekaj tako slavn in privlačni ljubljanski kirurški oddelk naenkrat kraj nepotrebnega strahu? Ali res samo zaradi te neznatne in kratkotrajne sepe, ki se niti primerjati ne more s strahovito epidemijo »gangralna nosocomialis« (hospitalni prisad) iz predseptične dobe, ko je smrt razsajala kakor kuga in so izumirali za njo kar celi kirurški oddelki, da so jih morali zapreti ali porušiti, kakor znamenito bolnico sv. Jurija v Londonu. Glavni vzrok razburjenja je bilo zavratno, morda s pretkanjo taktiko vprizorjeno šušljanje med občinstvom. Ob sepi se je ljudska, po senzaciji hlepeča fantazija v teh časih mrtvila in literarne suše razvihrala in razvnela ter razpihala celo pod pepelom tleče in prasketajoče iskricke starih klevet. Kako se je razdivjala ljudska fantazija, opazamo posebno jasno v obeh podlistkih »Jutra«: Sepsis arteficialis in Sepsis tolerata.

Nato je primarij dr. M. Černič priobčil v »Zdravniškem Vestniku« članek »Ljubljanski kirurški oddelk, sepa pomladi 1933 in še kaj« in zvrnil vso krivdo na »razmere« kirurškega oddelka. Članek je ponatisnilo (celo s podobo pisatelja) »Jutro« in v drugem referatu celo menj po krivičnem podtaknilo neko sepo l. 1919. ter s tem ustvarilo preudic upravičenosti za razpravljanje zdravniških in zdravstvenih zadev v javnih glasilih, ki ga je Zdravniška Zbornica s svojim molkom odobrila in potrdila. Iznova je eksplodirala ljudska fantazija, sedaj v drugo smer. Avtomatično je zašušljala ljudska logika in se vprašala: Kdo pa je zakrivil in povzročil te »razmere«, ki so kakor nastavljen past ujele nedolžnega primarija dr. M. Černiča? Kdo je zanje odgovoren? Ali ne mar samo neposredni prednik? In to sem bil jaz. Tako sem bil prisiljen v moralen silobran in objavil sem v »Zdravniškem Vestniku« obrambni članek »Žrtve

kirurškega oddelka«. V njem sem dokumentarno dokazal, kako vztrajno in moško sem se boril nad dvajset let za edino možno sanacijo ljubljanskega kirurškega paviljona, za zidavo novega poslopja za II. kirurški oddelk, in kako sem jaz v energični in požrtvovalni borbi za trpeče bolnike prišel skoraj ob ekzistenco zaradi nekolednjega slepomišljenja. Dobesedno sem tam poudaril: Danes, ko na novo in kruto zadeta zdravniška morala ne dopušča več nobenega odlašanja, štejem za svojo dolžnost, da zamujeno dopolnim in prihodnjič v posebnem poglavju opišem zanimivo slepomišljenje: 1. v pouk in svarilo mlajšim kolegom; 2. kot skromen prispevek k asepsi in desinfekciji zdravniške morale.

Vsak naročnik podpira svoj dnevnik tudi zato, ker je prepričan, da ga natančno in zanesljivo informira zlasti v zadevah, ki se tičejo njegovega telesnega varstva in zdravja. Zato sem naprosil »Jutro«, čeprav bi ga bil po § 52. tisk. zakona lahko prisilil, naj ponatisne tudi moj popravek »Žrtve kirurškega oddelka« — brez oziroma na to, da sem tudi jaz od vsega začetka njegov zvesti, nacionalni in napredni naročnik (glej mojo sokolsko brošuro »Borba Zapada in Vzhoda«, ki jo je celo »Jutro« označilo za »najtehtnejši slovenski prispevek k Tyrševi stoletnici« in moj članek »Karl Marx« v istem »Jutru«). Kljub svoji moralni in informativni dolžnosti pa je »Jutro« iz neznanih razlogov odklonilo moje objektivno in za pomirjenje občinstva potrebno pojasnilo. Samo interes javnega zdravstva in akcije za ustanovitev II. kirurškega oddelka me je prisilil, da sem se zatekel pod gostoljubno in nestrankarsko streho »Slovenije«.

Dr. Franc Derganc,

šef-primarij kirurškega oddelka v p.

Opomba. Za trditve sestavka odgovarja pisec. — Uredn.